

HOGYAN SZÜLETIK EGY MAGYAR?

Andor Horváth: *Carte de vizită. În care autorul povestește cum a devenit maghiar*

■ „Ha elfogadjuk, hogy senki nem születik franciának – vagy magyarnak, romának, németnek, angolnak, orosz-nak, olasz-nak, japán-nak –, mert mindannyian emberként jövünk a világra, akkor el kell fogadnunk azt a gondolatot is, hogy egy kulturális identitás elsajátítása nem szűkítő értelemben hat az emberi minőségre; éppenséggel az egyetemes felé tágul egy jól meghatározott identitás” (7.) – mondja a szerző, illetve nem ezt, hiszen ez az én fordításom, hanem ugyanezt (most ne akadjunk el a fordítás elméletében) románul. Könyvének ugyanis éppen az a célja, hogy elmagyarázza, hogyan lesz valaki magyar, hogyan sajátítja el azt a sajátos műveltséget és gondolkodásmódot, melynek köszönhetően észrevétlenül magyarrá válik.

Vagy nagyon is tudatosan, hiszen gondoljuk csak át, hány-szor halljuk azt a kifejezést, hogy „nagy magyar költő”, „nagy magyar író”, hogyan táplálja belénk a világ az emiatt érzendő büszkeséget, hogyan lesz kis kulturális pinakotékánk nagy alakja Petőfi, Jókai, Móricz, Ady, József Attila, Madách, Bánffy Miklós, Kós Károly és a többiek. Észrevétlenül nem lehet magyarrá (vagy románá, japáná stb.) válni.

Horváth Andor egész munkássága az alaposág és a kultúráköziség jegyében telt. Nem véletlen, hogy éppen ő találta ki ezt a könyvet, éppen ő gondolta végig, hogyan lehet egy ilyen művet felépíteni, mire van szükség a lehető legrészletesebb magyarázathoz, egyáltalán hogy egy ilyen könyvre szükség van. *Korszellem és önismeret. Válogatás a két világháború közötti román*

esszéirodalomból (Kriterion, Buk., 1988), illetve *Tanúskodni jöttem. Válogatás a két világháború közötti emlék- és naplóirodalomból* (Kriterion, Kvár, 2003) – ez a két összeállítás nagyszerű előszavával, jegyzetanyagával, függelékével akár két doktori dolgozatnak is beillik, és akkor még nem is említettem a szerző egyéb fordításait, és még kevésbé említettem világirodalmi tudását, tájékozottságát és szempontjait, franciás műveltségét és elsősorban *kreativitását*.

Ezzel a hevenyészett szócikkkel csak azt szeretném jelezni, hogy neki, aki Andrei Pleșu barátja és fordítója, aki rövid ideig államtitkár volt a barátja vezetete művelődésügyi minisztériumban, neki tehát igazán el kell hinni, hogy egy román embernek el tudja magyarázni, hogyan lett magyar: jól strukturáltan, elfogulatlanul, nagyon személyesen, de nagyon visszafogottan is egyben.

A szerkezet valóban rendkívül logikus és áttekinthető. Az első részben (*Első találkozások az irodalomban*) a szerző összefoglalja, hogyan derült ki a számára, mi is a magyar irodalom: a *Füstbe ment tervvel* indít, és ezzel megteremti a bensőséges hangulatát, hogy aztán a *Mama*, a *Családi kör* című verseken és a *Hét krajcár*on keresztül az iskolába vezessen, ahol a *Légy jó mindhalálig* és a *Pál utcai fiúk* következnek, majd pedig a *János Vitéz* és a *Toldi*. Ezután jönnek a „harcok a valósággal”: a *Lúdas Matyi*, a *kőszívű ember fiai* és az *Egri csillagok*.

A *Költői élet, költői hivatás* című második rész azt mutatja meg, hogyan vált a magyar irodalomban (és következőképpen önzonosságban) „költő” és

„harcos” (harcos karddal is, de gondolatlaltal is) szinonimává. Balassi, Zrínyi, Kazinczy, Batsányi, Csokonai, Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Ady, Babits, József Attila, Radnóti, Illyés Gyula ennek a résznek a főszereplői.

A *Történelmi tablók* című harmadik rész a történelem irodalmi feldolgozásait mutatja be olyan írók művein keresztül, mint Katona, Madách, Bródy, Örkény, Jókai, Móricz, a negyedik rész pedig, az *Erdély*, a régió nagy íróit és műveit sorolja és elemzi, és a *Függetlenségben* egyfajta kulturális sétára hív.

Míndez természetesen a kevésnél is kevesebb, valóban csupán a szerkezet vázolója. Mégis kiderül belőle legalább annyi, hogy Horváth Andor mindenre próbált figyelni, és ahogy emlékszem, tényleg ez az elsajátítás szerkezete. Ha román szemmel próbálok nézni (már amennyire van nekem olyan), azt mondhatnám, könnyű párhuzamba állítani ezzel a magam fejlődését: Eminescunak a gyerekkorról szóló és George Coșbuc családi verseitől eljuthatnánk a Văcărescu-poétáig és az *Erdélyi iskola* nagy négyeséhez, hogy aztán Delavrancea és Sadoveanu monumentális történelmi szcénáin keresztülágva bebolyongjuk a huszadik század ro-

mán Erdélyét Rebreanuval és Blagával, Slavici-csal és Gogával.

Másutt már több helyen szóvá tettem a könyv kapcsán a feszültségek hiányát. Nemzedéki és alkati különbség talán, hogy ezekről alig esik szó. Pedig nem utólagos belemagyarázás a részemről, ha azt állítom, hogy az én magyarrá válásom nélkülözhetetlen eleme a „Magyarországon a kolbász is jobb” látásmód, a folyamatos trianonozás, a hüledezés, hogy a vegyes házasságban élők sem mind tudnak magyarul, vagy a félelem, hogy nem indul több magyar osztály itt vagy amott. Úgy látszik, a közvetlenül 1944 utáni időszak boldogabb periódus volt, magyarrá lehetett válni anélkül, hogy az ember egy szembenállásban fogalmazza meg magát, és később annak a nyűgeivel kelljen küszködni.

Ez azonban már egy másik könyv anyaga lehetne. Erről a kötetről szólva meg kell még jegyeznünk, hogy bár a román olvasóknak szól, eddig csak a *Dilema veche* és az *Apostrof* között róla ismerttetést, s ezek közül is csak az elstöt írta román (Andrei Pleșu), a másodikat Lukács József jegyzi. Úgyhogy a mű célközönségének elérése, nyomait tekintve legalábbis, még várat magára.

Demény Péter

SÁRKÁNYOK MÁRPEDIG NINCSENEK

Mircea Cărtărescu: *Sárkányok enciklopédiája*

■ Akarom mondani, sárkányok márpedig léteznek, mindössze nem olyan szigorú keretek között, amilyeneket a hétköznapokban megszabunk nekik. Természetesen az is kérdés, hogy felismerjük-e azt a tényt, hogy e mitikus lények köztünk élnek, és bár nem erőszakosan, de ők is részt akarnak venni az élet körforgásában. Mircea Cărtărescu olvasói már hozzászoktatták szemüket, hogy a lapokon a hétköznapi szürkeség közé bevegyl némi plusz egzisztencia at-

moszférája. Óvakodnék attól, hogy ezt a léggört a transzcendenshez közelítsem, hiszen napjainkban ez olyan közhelyszerűen működő fogalom, amivel többnyire ok nélkül kezdtek el dobálózni. A *Sárkányok enciklopédiáját* egy hiánypótló munkának tekintem, ami komoly, aprólékos kutatómunkát enged láttatni szerzője részéről. Nem kétséges, hogy sokan sorakoznak fel a szkeptikusok táborában, akik a sárkányológiát áltudománynak vélik, vagy pusztá öncélú szó-